

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
КАФЕДРА МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН І МЕТОДИК НАВЧАННЯ**

Плотницька О.В.

***„ОСНОВИ ХОРЕОГРАФІЧНОГО, СЦЕНІЧНОГО ТА
ЕКРАННОГО МИСТЕЦТВА”***

**(ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ/
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ)**

для підготовки фахівців
спеціальність 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»

ЖИТОМИР 2019

Друкується за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка від 25 січня 2019 (протокол № 6)

Основи хореографічного, сценічного та екранного мистецтва: Інструктивно-методичні матеріали до практичних/семінарських занять з навчальної дисципліни / О.В. Плотницька. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. – 60 с.

Рецензенти:

Шквир О.Л., доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
Сахневич І. Д., кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунально-соціально-реабілітаційної установи “Житомирське вище професійне училище-інтернат” Житомирської обласної ради

В інструктивно-методичних матеріалах до практичних/семінарських занять з навчальної дисципліни **“Основи хореографічного, сценічного та екранного мистецтва”** знайшла втілення авторська програма курсу для студентів навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. Методичні рекомендації розраховані на викладачів вищих і середніх навчальних закладів, аспірантів і студентів педагогічних університетів.

© О.В. Плотницька, 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Структура навчальної дисципліни.....	9
Тематика семінарських занять.....	10
Список літератури	41
Орієнтовні теми компютерних презентацій.....	45
Коротка характеристика основних напрямів і мистецьких течій.....	48

Вступ

Концепція гуманітарної освіти України наголошує на розмаїтості засобів і форм організації навчально-виховного процесу, орієнтації на інтегративні курси та нові підходи до структурування знань як способу цілісного розуміння і пізнання світу, залученні до художньо-педагогічної діяльності в контексті надбань української і світової культури. Особливого значення ці положення набувають при підготовці майбутніх учителів художньо-естетичного циклу, оскільки їх діяльність синтезує художньо-педагогічні, музично-виконавські, просвітницько-лекторські та багато інших аспектів.

У наукових дослідженнях представлено широкий спектр засобів забезпечення якості професійної підготовки, що досягається різними шляхами: оновленням змісту навчального процесу, орієнтованого на останні досягнення науки і практики, підвищенням професіоналізму, активною участю у науково-дослідницькій діяльності, вдосконаленням практичних умінь і навичок.

Аналіз наукових джерел з педагогіки, психології, культурології, мистецтвознавства дозволив виявити низку проблем, вирішення яких сприятиме творчому розвитку особистості майбутніх учителів, поглибленню теоретичних знань та практичних умінь, що забезпечить ефективність фахової підготовки спеціалістів до художньо-педагогічної діяльності. Шляхи вдосконалення професіоналізму майбутніх вчителів розкриваються у розробках нових технологій, спрямованих на саморозвиток і самовизначення фахівців, виявлення внутрішніх потреб і стимулів до навчання, розкриття свого внутрішнього потенціалу.

1. Перспективні підходи до інтегративного викладання дисциплін художньо-естетичного циклу.

Розглядаючи педагогічний процес як творчу діяльність, наукова думка на сучасному етапі звертається до визнання пріоритету самоцінності особистості.

Разом з тим на практиці усе ще переважає утилітарний підхід у художній освіті і естетичному вихованні: мистецтво використовується як засіб впливу на людину з метою досягнення бажаних естетичних смаків, ідеалів; залишаються на другому плані цінності самого мистецтва – з одного боку, й індивідуальні властивості особистості, що навчається (від них залежить сприйняття мистецтва й особливості повноцінного художнього розвитку особистості в цілому), – з іншого.

Різні види мистецтва мають лише їм притаманні засоби психо-емоційного впливу на особистість людини. Література впливає через канал свідомості могутністю мовних засобів, за допомогою цього вона передає різноманітні переживання життєвого досвіду іншої людини, думки і почуття художніх образів, виховуючи ті чи інші особистісні якості. Скульптура, живопис, графіка, образотворче мистецтво розвиває емоційно-значеннєве сприйняття кольору і форм предметного світу. Зорові образи у сполученні із тактильними формують уявлення людини про красу навколишнього світу. Образотворча діяльність розвиває зорову пам'ять, спостережливість, просторову уяву, вміння зосередитися, почуття ритму і гармонії, стимулює повноту і синтезійність сприймання життя. Мистецтво танцю, хореографія виражає думки і почуття мовою рухів людського тіла, адже вона розкриває, насамперед, красу і гармонію людського тіла, зв'язок естетичного і морального витоків, народжує поняття про жіночність і мужність. Театр, як синтетичне мистецтво, маючи літературну основу, відтворює на сцені рух життя людського суспільства, формує у глядача моральні й естетичні ідеали, ціннісні орієнтації.

Характерна особливість музичного мистецтва в яскраво вираженому емоційному, психофізіологічному характері впливу. За визначенням відомого психолога-музикознавця Б.М. Теплова, музика є особливим видом пізнання – емоційним пізнанням, вона перетворює всі зовнішні впливи на переживання й емоційний досвід [23, с.4]. У процесі музичної діяльності людина знайомиться з історичними епохами, особистостями, засвоює кращі зразки поезії, літератури,

навіть деякі математичні й фізичні поняття, пов'язані зі звуком, – при цьому формується спрямованість на пізнання світу і самого себе. Освоєння всіх без виключення видів мистецтв допомагає розвинути мислення – образне й логічне, абстрактне і конкретне, – сформувати і розвинути почуття ритму і гармонії, спостережливість, пам'ять, уяву, голосовий апарат, моторику пальців, пластику тіла.

Важливою умовою формування професійних якостей і умінь майбутніх учителів є врахування у навчально-виховному процесі феномена художньої інтеграції. Д.Б. Кабалевський зазначав, що інтеграція різних видів мистецтв має в собі великі можливості виховання й розвитку музичної культури: вона в поєднанні музики, літератури, образотворчого мистецтва, а також у збагаченні “тріумвірату мистецтв” приєднанням до нього синтетичних мистецтв: театру і кіно [20, с.5].

Сучасна інтеграція наукового знання значно зблизила галузі, що досліджують художньо-естетичні явища або ж концептуально обґрунтовують їх. Художньо-естетична освіта і виховання тісно пов'язані з позамистецькою сферою дидактики, загальною теорією творчості, соціальною психологією, концентрують базові культурні цінності, парадигми і критерії сьогодення, певною мірою визначають тенденції майбутнього.

Оскільки художньо-естетична освіта посідає важливе місце в системі вищої школи, саме від викладачів цих дисциплін, їхніх знань, почуття відповідальності за рівень організації навчального процесу, методичної ерудиції залежать теоретична підготовка, практичні уміння, а в кінцевому результаті – кваліфікація майбутнього вчителя. Тому на дисциплінах, пов'язаних із залученням мистецтва, важливо розглядати, вивчати й обговорювати з різних сторін явища масової культури, розкриваючи при цьому взаємозв'язок форми і змісту, порівнюючи естетичні ідеали минулого і сьогодення, аналізуючи естетичні категорії у творчості, і тим самим розвиваючи не тільки уміння емоційно сприймати художній твір, але й оцінювати його з критичної точки зору. Духовне осмислення і художнє освоєння дійсності

настроює людину на самовдосконалення і гармонізацію внутрішнього “я” із зовнішнім середовищем.

2. Мета та головні завдання вивчення дисципліни «Основи хореографічного, сценічного та екранного мистецтва»

Предмет «Основи хореографічного, сценічного та екранного мистецтва» дозволяє заглибитись у сприйняття творів мистецтва, їх розуміння, навчитись умінь застосовувати різноманітні методи аналізу мистецьких творів, знаходити зв'язки і паралелі з іншими видами мистецтва, давати естетичні оцінки творам мистецтва через емоційну сферу студента, розвиваючи художнє мислення.

Основною метою викладання дисципліни є формування художньої компетентності майбутніх учителів, створення умов для розвитку теоретично-практичних і інтелектуальних умінь у професійній діяльності, розвиток образного мислення студентів, формування умінь спілкуватись з творами мистецтва, опанування культури відчуття і сприйняття слова, розвиток невербальної частини інтелекту.

Головними завданнями вивчення дисципліни є:

- надання студентам основ художніх знань, що уможливить усвідомлення ними специфіки майбутньої професійної діяльності;
- ознайомлення з розмаїттям стилів і жанрів сучасних сценічних та екранних мистецтв;
- розширення мистецького світогляду та ціннісних орієнтацій майбутніх учителів на основі ознайомлення і вивчення кращих зразків сценічного та екранного мистецтва;
- пізнання еkleктичних тенденцій та зв'язків у сучасному мистецькому світогляді.

В результаті вивчення курсу студент повинен знати:

- видову специфіка мистецтва;
- методи пізнання інтегративних зв'язків;
- закони та механізми художнього сприйняття;
- характеристики та сутність сценічних мистецтв;
- історію розвитку та сучасні тенденції екранного мистецтва.

У процесі вивчення курсу студент повинен уміти:

- використовувати набуті знання та різні види інформації та уміти їх інтегрувати;
- оперувати різними видами аналізу художніх особливостей мистецьких явищ;
- використовувати набуті знання в автентичних інтерпретаціях творів мистецтва;
- співставляти мистецькі твори за формами, жанрами, стилями мистецтва;
- писати рецензії, анотації;
- складати схеми аналізу в творах різних видів мистецтва;
- обґрунтовувати власні інтерпретації мистецьких творів;
- інтегрувати знання з різних предметів для розкриття художнього образу у різних видах мистецтва.
- збагачувати власний художньо-естетичний досвід для подальшого використання в професійній діяльності.

Навчальна дисципліна дозволяє інтегрувати, диференціювати та уніфікувати знання, отримані під час вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу, а також використовує матеріали курсів художньої культури, психології, методики музичного виховання, культурології, етики, естетики, мистецтвознавства.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин										
	Денна форма					Заочна форма					
	Всього	У тому числі				Всього	У тому числі				
		Л.	П.	Ла б.	Інд.		С.р.	Л.	П.	Л аб.	Ін д.
Модуль 1. Історична тенденція взаємозв'язку та розвитку різних видів мистецтва											
Тема 1. Види мистецтва, їх історична динаміка. Історична тенденція взаємозв'язку і синтезу мистецтв.	14	2	2			10		1	1		10
Тема 2. Інтеграція мистецтв: історичні витоки і сучасні програми розвитку дитини засобами мистецтва.	14	2	2			10		1	1		10
Тема 3.4. Історія театру, опери. Український театр: від витоків до ХХ століття. Історія Національної опери та балету України.	16	4	2			10		2	1		20
Тема 5.6. Історія балетного мистецтва.	18	4	4			10		2	1		20
Тема 7.8. Історія кінематографа.	28	4	4			20		2	2		16
Всього за модулем	90	16	14			60	90	8	6		76

Тематика семінарських занять

Тема1. Комунікативно-культурний потенціал мистецтва

Тема: Види мистецтва, їх історична динаміка. Історична тенденція взаємозв'язку і синтезу мистецтв.

Мета: ознайомлення з музичним, візуальним та синтетичним видами мистецтва, законами та механізмами художнього сприйняття в контексті професійної підготовки майбутніх учителів.

План семінарського заняття №1

1. Види мистецтва, їх історична динаміка.
2. Теоретичні витоки видової специфіки мистецтва
3. Психологічні механізми художньої творчості.

Ключові поняття теми:

Музичне мистецтво.

Література: проза і поезія.

Візуальні види мистецтва: живопис, скульптура, графіка, архітектура, прикладне мистецтво, фотографія, плакатне мистецтво.

Синтетичні види мистецтва: театр, кіно, телебачення, хореографія, естрада, цирк.

Теоретичні витоки видової специфіки мистецтва сягають у добу піфагорійської естетики, тобто VI століття до н.е. Піфагор приділяв музиці особливу увагу, потім вона стає об'єктом теоретичних досліджень Сократа і Платона. Арістотель увів у теорію мистецтва поняття “вид” і “жанр”. Література як вид мистецтва, що має численні “жанри”, сформувалась у період Нового часу. Живопис набув жанрового розмаїття в епоху Відродження (XV-XVI ст.). З XVIII

ст. з'являються ідеї про “просторові” та “часові ” мистецтва, а також розширюється діапазон його жанрової специфіки.

Проблема видової специфіки мистецтва починає набувати дійсно теоретичного рівня осмислення з робіт видатного німецького естетика, драматурга, літературного критика і теоретика мистецтва Г.Є. Лессінга, який першим застосував порівняльний метод аналізу і поняття “межа” мистецтва. Важливий внесок у дослідження проблеми внесли І. Кант, Г.В.Ф. Гегель; сучасні науковці: Ю.Б. Борєв, В.В. Ванслов, Б.М. Галєєв, М.С. Каган, В.П. Міхалєв, В.В.Скатерщіков та інші. Завдяки цим дослідженням були конкретизовані загальні ознаки, характеристики, внутрішні закони та художні домінанти кожного виду мистецтва; розглянуті шляхи можливого синтезу окремих мистецтв. “Вид мистецтва можна визначити як духовно-практичну діяльність, мета і зміст якої – у переживанні, відображенні і розвитку специфічно художніми засобами, пов’язаними з однією з типологічних форм чуттєвості, соціального буття, із властивими йому культурно-історичними типами суспільства, різними уявленнями про світ, ідеологічними установками”[В.П.Міхалєв].

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Записати визначення основних понять
- Скласти коротке есе про видову специфіку мистецтва

Запитання для самоперевірки:

Опрацювати тему , відповівши на тестові завдання:

1. Які види мистецтва належать до синтетичних?
 - а) музика, театр, балет;
 - б) естрада, цирк, література;

- в) театр, кіно.
2. Які види мистецтва належать до візуальних?
- а) образотворче мистецтво, скульптура, архітектура;
 - б) музика, балет;
 - в) література, театр, кіно
3. З яких трьох культурологічних сфер складається життя людини?
- а) логосфера, ейдосфера та акустична сфера;
 - б) кінестетична, візуальна, слухова;
 - в) графічна, кінематографічна, синтетична.
4. У якому столітті виникають теоретичні праці, що класифікують видову специфіку мистецтва?
- а) VIII ст. нашої ери;
 - б) VI до нашої ери;
 - в) XVII ст. нашої ери.
5. Хто ввів поняття «вид» і «жанр» у теорію мистецтва?
- а) Платон;
 - б) М.С. Каган;
 - в) Аристотель.
6. Які види мистецтва належать «просторових», згідно теорії різновидів мистецтва XVIII ст.?
- а) музика, театр;
 - б) скульптура, архітектура;
 - в) література, живопис.
7. Які види мистецтва належать до «часових», згідно теорії різновидів мистецтва XVIII ст.?
- а) скульптура, архітектура;
 - б) література, живопис;
 - в) література, музика.

8. Який теоретик мистецтва першим застосував поняття «межа мистецтва»?

- а) Г. Лессінг;
- б) І Кант;
- в) Ю. Борев.

Питання для обговорення та творчі завдання:

1. Проаналізувати поняття: сприйняття – відчуття – почуття – настрої – переживання – емоція – екстаз.

2. Проаналізувати різні принципи координації методів аналізу при вербальному описі мистецького твору. Використання різноманітних методів аналізу мистецьких творів. Проблема інтерпретації в історичному та теоретичному аспектах

Для ознайомлення і застосування на практиці основних методів аналізу пропонуються твори, які відносяться до різних історичних епох і художніх стилів (список творів мистецтва пропонуємо вибрати самостійно з додатку В, враховуючи рівень професійної підготовки і спеціалізації факультету).

При вербальному описі мистецького твору (письмового, усного) застосовується весь спектр видів аналізу для адекватного розуміння і подальшої інтерпретації у всіх видах мистецтва. Вербалізація як принцип є невід’ємною частиною творчої діяльності. Вона виявляється в наявності імпульсів, що раціонально пояснюють, супроводжують будь-який етап художньої комунікації (від написання твору до його сприйняття) і тому має процесуальну природу.

3. Написати рецензію на вислів:

- 1. «Усе життя – театр, а люди в ньому - актори» (В. Шекспір)
- 2. «Артист повинен і в житті бути носієм прекрасного. В іншому випадку він однією рукою творить, а іншою ламає створене». (К.С. Станіславський)
- 3. «У хаосі немає простору... У безформенності немає краси... Без ідеї немає величного, художнього творіння» (І. Репін)

4. «Гарно розвинений смак найчастіше поєднаний з ясністю розуму, сприйнятливістю почуттів, свободою думки і достойною поведінкою, а з нерозвиненим – пов'язано протилежне». (Ф Шиллер)
5. «Краса врятує світ»(Ф. Достоевський)
6. «Мистецтву погрожують два чудовиська: художник, який не є майстром, і майстер, який не є художником». (А. Франс)
7. «Для сучасної людини інтернет є основним, якщо не єдиним засобом спілкування».
8. «Художній твір обов'язково повинен виражати яку-небудь високу думку. Тільки те прекрасне, що серйозне» (А.П. Чехов)
9. «Мистецтво поділяється на “високе” і “масове”» (Майя Плісецька).
- 10.«Гарний живопис – це музика, це мелодія» (Мікеланджело Буонаротті).
- 11.«Границі окремих мистецтв аж ніяк не настільки абсолютні і замкнуті, як вважають теоретики: мистецтва переходять одне в друге, один вид мистецтва знаходить своє продовження і завершення в іншому» (Ромен Ролан).
- 12.«Кожна дитина – художник. Труднощі в тому, щоб залишитися художником, вийшовши з дитячого віку»(П. Пікассо)
- 13.«Не достатньо хотіти, треба й робити» (Г. Гете)
- 14.«Секрет генія – це наполегливість, робота і здоровий глузд» (Томас Едісон)
- 15.«Щоб удосконалювати розум, треба більше думати, ніж зачувати» (Декарт)
- 16.«Чим талановитіший художник, тим небезпечніші його помилки» (С. Далі)
- 17.«Початок – половина цілого» (Платон)
- 18.«Освіта створює різницю між людьми» (Джон Локк)
- 19.«Заздрити – це визнавати себе переможеним» (Олександр Скрябін)
- 20.«Найпрекрасніша музика душі – це доброта» (Ромен Роллан)
- 21.«Хто обережніший у своїх обіцянках, той точніший в їх виконанні» (Жан-Жак Руссо)
- 22.«Каятися добре, але не робити зла ще краще» (Г. Флобер)

- 23.«Скільки безглузких речей говорять люди тільки з бажання сказати щонебудь нове» (Вольтер)
- 24.«Великий талант завжди супроводжує великодушне серце» (Теофіл Готье)
- 25.«Ніякі міркування не в змозі вказати людині шлях, який вона не хоче бачити» (Ромен Роллан)
- 26.«Усе, що робиш, треба робити добре» (О. Бальзак)
- 27.«Кожна дитина почасти геній, а кожен геній почасти дитина» (А. Шопенгауер)
- 28.«Не вірте словам ні своїм, ні чужим, а вірте тільки справам і своїм, і чужим » (Л. Толстой)
- 29.«Думка – квітка, слово – зав'язь, діяння - плід» (Ралф Емерсон)
- 30.«Треба самому багато знати, щоб навчати інших». (В.Короленко)
- 31.«Навчання без міркування – даремне, міркування без навчання – небезпечне». (Конфуцій)
32. «Розум являє собою суму найкращих наших почуттів».(П. Шеллі)

за поданою схемою:

- детальний коментар вислову;
- судження про значення вислову (об'єктивна відповідність вислову до реальності);
- судження про зміст вислову (ціннісне відношення вислову до реальності, прийняття чи неприйняття його об'єктивного відношення);
- судження про автора вислову;
- судження про власну компетентність.

Підготуйте доповідь або реферат. Теми рефератів:

- 1.Архітектура давньогрецького театру.
- 2.Римський театр епохи республіки.
- 3.Творчість комедіографа Тіта Плавта.

4. Літургічна драма епохи Середньовіччя.

5. Жанри середньовічного театру: світська драматургія, міраклі, містерія, мораліте, фарс.

Рекомендована література:

1. Брехт Б. Про мистецтво тетру. – К.: мистецтво, 1977. – 364с.
2. Вайсфельд И. Встречи с Х музой: Беседы о киноискусстве. – М.: Просвещение, 1981. –223с.
3. Курбас Л. Філософія театру /Упоряд. М. Лабінський; [Ред. М. Москаленко]. - К.: Вид-во С. Павличко "Основи", 2001. - 917 с.: портр.
4. Юсов Б. П. Педагогика искусства и интеграция. /Материалы Международной конференции М., 2001. –234с.
5. Якиманская И.С. Формирование интеллектуальных умений и навыков в процессе производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1979. – 123 с.

Тема2. Інтеграція мистецтв, сучасні програми розвитку дитини засобами мистецтва. Оперна спадщина видатних композиторів Західної Європи, Росії, України.

Тема: Інтеграція мистецтв: історичні витоки і сучасні програми розвитку дитини засобами мистецтва.

Мета: : Обґрунтувати необхідність вивчення історичних витоків мистецтва та сучасних програм розвитку дитини засобами мистецтва для формування цілісного художнього світогляду, всебічного гармонійного розвитку особистості майбутнього вчителя.

План семінарського заняття№2

1. Естетично-емоційний словник мистецтва В.Г. Ражнікова.
2. Складання схеми аналізу сценічних та екранних творів мистецтва.
3. Перспективи комплексного використання різновидів мистецтва у сучасних навчальних програмах.

Ключові поняття теми:

У педагогічній практиці ідея застосування інтеграції різних видів мистецтва вперше була застосована в галузі музичної освіти Б.Л. Яворським. До цього традиційно вважалося, що досягнути музику можливо лише через музику, живопис через живопис, хореографію через хореографію. Розроблена ним методика включала тісно пов'язані між собою форми роботи: співставлення і порівняння музичного твору з творами інших видів мистецтв, аналіз особливостей взаємопов'язаних та взаємодоповнюваних засобів виразності в творі мистецтва, жанрові та стильові узагальнення, написання творів на тему прослуханих музичних фрагментів, аналіз понять: сприйняття – відчуття – почуття – настрої – переживання – емоція – екстаз і т.п. Процес сприйняття та теоретичного аналізу тісно пов'язувався в методиці Б.Л. Яворського з безпосереднім виконанням: співом, диригуванням, інсценізацією, театралізацією, творінням власної музики, картини, скульптури тощо.

Вагомий внесок у вирішення проблеми музично-педагогічної освіти вніс Б.В. Асаф'єв, який вважав питання музичної освіти головними в розвитку музичної культури, у вихованні художніх і естетичних смаків, духовних потреб дітей. Він створив теорію інтонації (поняття, що позначає звукове втілення музичної думки, носія образного змісту в музиці, що відіграє допоміжну роль у мові людини). На його думку, уроки музики пробуджують у дітей ініціативу, тому що музика – мистецтво слухових, слухомоторних вражень, зокрема, “спостереження” музики веде насамперед до їх загострення. Музика рухається, і слух повинен досягати це. Танцюючи або маршируючи, рухаючись під музику, ми сприймаємо ритм, що

здається нею, а слухаючи історії, казки, міфи, діти оцінюють, аналізують, а отже, мислять.

Паралельно ідеї застосування інтеграції різних видів мистецтва в музичній педагогіці розробляв викладач Женевської консерваторії Е.Ж. Далькроз, який створив і реалізував систему музично-ритмічного виховання. На уроках сольфеджіо він використовував ритмічні рухи, у яких нерозривно перепліталися пластика і музика. Через різні музично-ритмічні рухи учні “тілесно” могли переживати ритм музики, емоційний і образний зміст; такі заняття розвивали у дітей нервову систему, м’язовий апарат і творчі здібності. Методика його системи, яка будувалася на синтезі музичного і хореографічного мистецтва, отримала своє продовження в розробках Дельсарте, Ж Удіна, С. Волконського. Теорію синтезу різних видів мистецтв застосовують і в підготовці театрального актора, зокрема ідеї С. Волконського щодо підготовки таких фахівців лягли в основу школи К.С. Станіславського.

Продовжуючи і розвиваючи ці ідеї, німецький дослідник дитячої творчості К. Орф побудував свою музично-педагогічну систему на синтезі гімнастики, танцю і музики. Принцип навчання за його системою – це “навчання в дії”. Національний дитячий фольклор доповнюється інструментальними мелодіями шумових, ударних, звукових інструментів, гра на яких не вимагає спеціальної підготовки.

Таким чином, основа інтеграційного викладання мистецтв у фаховій освіті почала закладатися ще на початку ХХ століття і надалі знайшла своє відображення у формах прилучення дітей до художньої творчості: створенні дитячих філармоній, оперних та театральних студій, гуртків, факультативів з предметів художньо-естетичного циклу, які уможливили значне розширення видового, жанрового і тематичного репертуару в роботі з дітьми. З 80-х років ХХ століття виникає посилений інтерес до можливостей інтеграції різних видів мистецтва в художньо-естетичному вихованні і освіті.

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Записати визначення основних понять.
- Підготувати коротке повідомлення про мистецьку епоху чи стиль.

Список тем:

1. Епоха Відродження – архітектура.
2. Епоха Відродження – скульптура.
3. Епоха Відродження – живопис.
4. Класицизм – архітектура.
5. Класицизм – скульптура.
6. Класицизм – живопис.
7. Пуризм.
8. Романтизм – живопис.
9. Романтизм – музика.
10. Романтизм – театральне мистецтво.
11. Натуралізм.
12. Імпресіонізм як напрямок в мистецтві.
13. Клод Моне.
14. Едуард Мане.
15. Альфред Сіслей.
16. Едгар Дега.
17. Каміль Піссарро.
18. Український імпресіонізм Грабар, Мурашко, Бурачек.
19. Реалізм в російському мистецтві.
20. Реалізм в Західній Європі.
21. Пуантилізм.
22. Експресіонізм: характеристика напрямку.

23.Художники експресіоністи.

24.Фовізм.

25.Кубізм.

26.Футуризм.

27.Орфізм і Примітизм.

28.Конструктивізм.

29.Сюрреалізм.

30.Символізм.

31.Абстрактне мистецтво.

32.Поп-арт і Оп-арт.

Запитання для самоперевірки:

Опрацювати тему , відповівши на тестові завдання:

1. Ким вперше в педагогічній практиці була застосована ідея інтеграції різних видів мистецтва?
 - а) К.Д. Ушинський;
 - б) Б.В. Асаф'єв;
 - в)Б. Л. Яворський.
2. Які форми роботи на заняттях з дітьми включала методика Б. Яворського??
 - а) теоретичний аналіз;
 - б) процес сприйняття;
 - в)поєднання теоретичного матеріалу з безпосереднім виконанням: співов, диригуванням, рухами, інсценізацією тощо.
3. Комплекс мистецтв –це ...?
 - а) неподільність на види в первісних формах художньої діяльності, об'єднання музики, слова, танцю, пантоміми, ритуальних обрядів; давньогрецька драма;

б) поєднання мистецтв на основі доцільності поставлених педагогічних завдань, демонстрація близьких за емоційним настроєм, стилем або жанром творів мистецтва;

в) структурний процес взаємопроникнення мистецтв, що вимагає розгляду будь-якого явища з різних точок зору, а також вироблення спільного підходу до їх вивчення, розвитку уміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної творчої задачі.

4. Синкретизм – це ...?

а) поєднання мистецтв на основі доцільності поставлених педагогічних завдань, демонстрація близьких за емоційним настроєм, стилем або жанром творів мистецтва;

б) неподільність на види в первісних формах художньої діяльності, об'єднання музики, слова, танцю, пантоміми, ритуальних обрядів; давньогрецька драма;

в) структурний процес взаємопроникнення мистецтв, що вимагає розгляду будь-якого явища з різних точок зору, а також вироблення спільного підходу до їх вивчення, розвитку уміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної творчої задачі.

4. Синтез мистецтв – це ...?

а) структурний процес взаємопроникнення мистецтв, що вимагає розгляду будь-якого явища з різних точок зору, а також вироблення спільного підходу до їх вивчення, розвитку уміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної творчої задачі;

б) неподільність на види в первісних формах художньої діяльності, об'єднання музики, слова, танцю, пантоміми, ритуальних обрядів; давньогрецька драма;

в) взаємопроникнення засобів виразності (візуальних, слухових, кінестетичних), ефект їх трансформації в єдине ціле полісенсорного впливу,

органічне злиття різних видів художньої творчості і на цій основі втрата автономності видів мистецтв та можливості їх диференціації.

5. Інтеграція мистецтв – це ...?

а) поєднання мистецтв на основі доцільності поставлених педагогічних завдань, демонстрація близьких за емоційним настроєм, стилем або жанром творів мистецтва;

б) структурний процес взаємопроникнення мистецтв, що вимагає розгляду будь-якого явища з різних точок зору, а також вироблення спільного підходу до їх вивчення, розвитку уміння застосовувати знання з різних галузей у вирішенні конкретної творчої задачі;

в) неподільність на види в первісних формах художньої діяльності, об'єднання

Питання для обговорення та творчі завдання:

- **Намалювати попарно поняття :** мажор-мінор, форте-піано, пауза – фермата, марш – вальс, алегро – анданте, маркато-ленто, стакато – легато, крещендо – димінуендо, гармонія-дисгармонія та ін. У початковій школі, де головним видом діяльності стає навчальна діяльність, потрібен принципово інший спосіб оволодіння мистецтвом, придбання знань про нього, інший спосіб мислення, якісно більш високий рівень сприйняття, що, в результаті, покликано забезпечити поглиблене дослідження дитиною свого духовного світу, розуміння організації засобів музичної виразності як форми в єдності зі змістом музики.

- **Намалювати емоційний стан після прослуханого твору.** Після прослуховування музичного фрагменту студентам пропонується намалювати своє бачення емоційного стану фрагменту, використовуючи 8 основних кольорів. Ефективність методики полягає у створенні усвідомленого відношення до кольору як засобу емоційної виразності. Для виконання цієї вправи використовується метод

кольорового тесту Люшера, який складається з 8 різних кольорів: сірого, синього, зеленого, червоного, жовтого, фіолетового, коричневого і чорного. Значення кольорів в їх психологічній інтерпретації пояснює викладач.

Підготуйте доповідь або реферат. Теми рефератів:

1. Художньо-естетичні принципи італійської комедії «дель-арте».
2. Мистецтво рококо і французький клавесинізм XVIII століття. Клавесинна мініатюра у творчості Ф. Куперена і Ж.Ф. Рамо.
3. Виконавські принципи французьких клавесиністів і проблема інтерпретації їхніх творів.
4. Нові стильові риси в італійському мистецтві кінця XVII - першої половини XVIII століття.
5. Клавірне мистецтво Георга Фрідріха Генделя.

Рекомендована література:

1. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К., 2002. – 270 с
2. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька та ін. / За ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
3. Юсов Б.П. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников: Рекомендации к разработке комплексных программ по искусству для школ и внешкольных занятий. – Луганск.: Изд-во ЛГУ, 1990. – С. 5-12.
4. Юсов Б.П. Законы Вселенной и законы культуры //Педагогика искусства и интеграция. Материалы Международной конференции. – М., 2001. – С.8-14.

5. Яворский Б.Я. Избранные труды. Том 2. – М: Сов. Композитор, 1987, – 367с.

Тема3. Історія театру, опери. Професійні театри України

Тема: Історія театрального мистецтва. Феномен виникнення оперного мистецтва.

Мета: ознайомлення з історією театрального мистецтва, опери. Класифікація жанрових типів(серйозна і комічна) та тематичних груп оперного мистецтва (міфологічна, історична, умовно-екзотична, побутова, казково-легендарна).

План семінарського заняття№3

1. Основні етапи розвитку театрального мистецтва.
2. Феномен оперного мистецтва
3. Загальна характеристика оперного мистецтва.
4. Виникнення жанру в Італії.
5. Опера Австрії, Німеччини, Франції, Росії.
6. Розвиток сучасного оперного мистецтва.

Ключові поняття теми:

Давньогрецький театр. Грецька трагедія, як правило, брала сюжети з міфології, що добре були відомими кожному греку. Інтерес глядачів зосереджувався не на фабулі, а на трактуванні міфу автором, на тій суспільній і моральній проблематиці, що розверталася навколо усім відомих епізодів міфу. Використовуючи міфологічну оболонку, драматург відображав у трагедії сучасне ому суспільно-політичне життя, висловлював свої етичні ,філософські, релігійні погляди. Тому роль трагічних вистав у суспільно-політичному й етичному вихованні громадян була величезною.

Виникнення театрального мистецтва в Римі пов'язане зі святами збору урожаю. Самобутнім римським театральним жанром були міми – побутові комічні сценки,

які включали діалоги, спів, музику і танці (своєрідний прообраз сучасної оперети). Пізніше стали ставитися комедії і трагедії за грецьким зразком.

В середині XVI ст. в Італії виникає перший професійний європейський театр епохи Відродження - комедія “дель арте”, комедія масок. Спектаклі цього театру представляли акторські імпровізації на основі дуже короткого, схематичного сценарію, з вставними музичними і танцювальними номерами. Із спектакля у спектакль переходили маски-типи: слуги - Брігелла, Арлекін, Коломбіна, безглуздий і жадібний купець Панталоне, фанфарон і боягуз Капітан, говорун Лікар. Постановки нового театру, які розгорталися на дерев'яних сценах, на площах міст, остаточно витіснили релігійні містерії.

XVII ст. відзначено творчістю видатних драматургів - П.Корнеля, Ж.Расіна, Ж.Мольєра. Театр часів класицизму відзначає ряд характерних рис. Жанри в ньому поділялися на “високі” і “низькі”. Твори “високого” жанру - трагедії - мали бути написані обов'язково віршами. Наказувалося використовувати піднесені вирази, застосовувати алегорії, образи міфології. Класична п'єса будувалася на основі трьох єдностей: єдність часу, місця і сюжету - одна сюжетна лінія розвивалася без зміни декорацій, події повинні відбуватися протягом доби.

Романтичний театр надзвичайно збільшив силу впливу на глядача, в чому була величезна заслуга цілого покоління чудових акторів. Вони принесли на сцену вільну мову замість пануючої раніше мелодекламації, схвильований виразний жест замість статичних поз. головною фігурою в театрі стає не актор, навіть найгеніальніший, а режисер, який створював художньо цілісні твори на сцені. Він повинен був не тільки відпрацьовувати мізансцени з акторами, але й співпрацювати з музикантами і художниками-оформлювачами.

Усі великі реформатори оперного мистецтва були єдиновладними монархами в своїх театральних імперіях! Жан Батіст Люллі — композитор, скрипаль-віртуоз, танцюрист, диригент й режисер, людина, якій французька мистецька школа повністю зобов'язана своїм народженням. Саме до його рук після перших спробних

вистав потрапив королівський патент на монопольне розпорядження театром. Невдовзі завдяки його енергії та волі цей театр став першою оперною сценою не лише французької столиці, а й протягом довгих років і всієї Європи. Єдине, із ким мав рахуватися Люллі й чию думку враховувати — це французький король. У руках іншого великого композитора — Георга Фрідріха Генделя перебувала Королівська академія музики в Лондоні, нинішній Ковент-Гарден — театр, не менш престижний, ніж паризька Гранд-опера. Гендель самостійно набирив співаків, керував процесом підготовки спектаклів, вів боротьбу з фінансовими труднощами, відбивався від нападок конкурентів, розорявся, позбавляючись усього, і знову починав спочатку, поки остаточно не вибився з сил і віддав перевагу жанру ораторії перед невдячною оперною справою. А Густав Малер сам опер не писав, але ті десять років, протягом яких він керував одним із найзнаменитіших європейських театрів — Віденською оперою, вважаються зоряними роками цього колективу, періодом відновлення всього постановочного стилю й самої естетики оперного мистецтва.

Звертаючись до недавньої історії українського оперного театру, ми можемо пригадати лідерів-диригентів, котрі піднімали його на нову висоту та проводили самостійну художню політику. Це Костянтин Сімеонов і Стефан Турчак у Київській опері, Ігор Лацанич у Львові, Борис Афанасьєв в Одесі, а потім у Дніпропетровську. Водночас у Києві постановочний стиль складався під впливом сценографії Федора Нірода, із котрим у єдиній команді виступав найвищий професіонал режисер Дмитро Смолич. Без закордонних поїздок сьогодні не може існувати жоден наш оперний театр. І справа тут не лише в заробітках. Коли такі гастролі вдаються, це дозволяє всім їхнім учасникам хоч ненадовго відчувати високий рейтинг оперного мистецтва, що давно утвердився в західному світі, і його унікальність як показника рівня культури даної країни. (М.Черкашина).

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями

- Проаналізувати основні тенденції розвитку сучасного театру.
- Підготувати коротку доповідь про видатну мистецьку подію (концерт, фестиваль, спектакль-прем'єра, постановка, концерт, виставка тощо, що відбулась в поточному календарному році в Україні, за рубежом).

Запитання для самоперевірки:

Опрацювати тему , відповівши на тестові завдання:

1. Театральне мистецтво ХХ століття характеризується ?
 - а) максимальною театральністю;
 - б) повною автентичністю постановки п'єси;
 - в) популярністю.
2. В. Мейєрхольд у своїх театральних постановках радикально оновлював засоби виразності через ... ?
 - а) прийоми мелодекламації;
 - б) прийоми комедізації;
 - в) прийоми російського балагану (залучення до сценічної дії публіки).
3. Сучасному театру притаманні риси:... ?
 - а) крайніх сценічних форм;
 - б) повної відсутності сюжету;
 - в) повної відсутності змісту.
4. Видатним драматургом, режисером і теоретиком інтелектуального напрямку театру ХХ ст. є ... ?
 - а) Едвард Гріг;
 - б) Бертольд Брехт;
 - в) Артур Шонберг.
5. Колискою європейського балету є ... ?
 - а) Іспанія;
 - б) Італія;
 - в) Португалія.

6. Найвищим досягненням хореографічного мистецтва Франції став ...?
- а) романтичний балет;
 - б) симфонічний балет;
 - в) комедійний балет.
7. Творцем першого симфонічного балету став ...?
- а) Едвард Гріг;
 - б) П. Чайковський;
 - в) Артур Шонберг
8. У жанрі симфонічного балету творили митці...?
- а) Ігор Стравінський, С. Прокоф'єв;
 - б) Бертольд Брехт;
 - в) В. Моцарт.
9. Сезони російського мистецтва були для публіки Європи ...?
- а) грандіозним відкриттям геніальних художників, композиторів і виконавців;
 - б) пересічним явищем;
 - в) неприємним фактом.
10. Видатними російськими, а надалі і інтернаціональними, танцівниками початку ХХ століття були...?
- а) Вацлав Ніжинський, Анна Павлова, Галина Уланова ;
 - б) В. Сєров, Н. Еріх, А. Бенуа;
 - в) Майя Плісецька, Анастасія Волочкова.

Підготуйте доповідь або реферат. Теми рефератів:

1. Музична культура епохи Відродження.
2. Видатні майстри живопису Ренесансу.
3. Література і поезія XVI-XVII ст.
4. Леонардо да Вінчі – митець, науковець, винахідник.

5. Творчість К. Монтеверді.
6. Оперна та ораторна творчість Х.В. Глюка.
7. Видатний італійський мацстер оперного жанру Л.Керубіні.
8. Життєвий і творчий шлях Дж. Перголезі.

Рекомендована література:

1. Алянський Ю. Л. Азбука театру: 100 маленьких рассказов о театре. – 2-е изд., переработ. и доп. – Л.: Детская литература, 1990. – 159с.
2. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании. – М.: Российская академия образования, 1994.– 224 с.
3. Іванова І.Л., Куколь Г.В., Черкашина М.Р. Історія опери: Західна Європа. Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1998.- 384с
4. Западно-европейский театр от эпохи Возрождения до рубежа XIX - XX вв.: Очерки / Давыдова М. Ю., Егошина О. В., Островский С. М. и др.; Отв. ред. М. Ю. Давыдова; Рос. гос. гуманитар. ун-т. Ист.- филол. фак. - М., 2001. - 435, [1] с.: ил.
5. Зингерман Б. И. Театр Чехова и его мировое значение. - 2-е изд., доп. - М.: РИК Русанова, 2001. - 429, [2] с.
6. Клековкін О. Історія помпи: Досьє жанру: Історія театру (стародавній театру // Укр. театр. - 2003. - № 3. - С.13 - 16, 27 - 30.
7. Корнієнко Н. М. Самосвідомість: гра в театр: (Соціол. портр. сучасника) - К.: КМЦ "Поезія", 2003. - 95 с. - (Співзвучність; Вип. N1).

Тема4. Типологія жанрів та сучасних форм балетного мистецтва.

Тема: Історія становлення і розвитку балетного мистецтва.

Мета: ознайомитись із історією хореографічного мистецтва, навчитись аналізувати постановки сучасого балетного мистецтва.

План семінарського заняття №3

1. Видатні виконавці та балетмейстери ХХ століття.
2. Балети П.І. Чайковського, І. Стравінського, К. Дебюсі, М. Равеля.
3. Постановки Маріуса Петіпа у Санкт-Петербурзі, Михайла Фокіна у Парижі.
4. Внесок видатних виконавців балетного мистецтва у світову скарбницю балету ХХ століття.
5. Еклектичні тенденції в сучасному балетному мистецтві.
6. Принципи ралістичної балетної драматургії.
7. Романтичний балет.
8. Форми ритмопластичного танцю: спортивний, акробатичний.
9. Жанри танцювальної симфонії, хореографічної поеми, одноактних балетів.

Ключові поняття теми:

Балетне мистецтво зародилось ще в епоху Відродження. Багата народними танцями, Італія зберігала також традиції античного мистецтва танцю і пантоміми, що розвивалось у практиці середньовічних жонглерів. Танець був невід'ємною частиною свят, процесій. Надалі з народного танцю сформувалися форми балетного і сценічного танцю. Бальні танці були переробкою народних, вони з'явилися в побуті і придворних залах з XIII ст. Наприкінці XV - поч. XVI ст. алегоричні і міфологічні пантоміми вводилися в постановки римських трагедій при дворах, алегоричні сцени розігрувалися костюмованими персонажами під час придворних свят. Танець займав значне місце в комедії дель арте.

У XVIII ст. у багатьох містах відкрилися музичні театри з балетними труппами: Сан-Карло в Неаполі (1737), Ла Скала (3600 місць) в Мілані (1778). Наприкінці XVIII ст. балет остаточно утвердився як самостійний вид спектаклю. У першій половині XIX ст. італійські майстри працювали в багатьох країнах Європи.

Особливий внесок у балетне мистецтво належить Ф. Тальоні і його доньці Марії – видатним представникам романтичного балету Франції. Створена при Ла Скала школа (1813), де працював видатний педагог і теоретик танцю К. Блазіс (1797—1878), випустила багатьох артистів, що прославилися в усьому світі (К. Грізі, Ф. Черріто й ін.).

Досягнення балету кінця XVIII ст. підготували ґрунт для виникнення в 30-х рр. XIX ст. романтичного балету - вершини розвитку хореографічного мистецтва у Франції. У романтичній сфері танець виникає найбільш природно і закономірно. Виражаючи ідеї свого часу, він вийшов за межі тимчасових і випадкових вистав: у ньому відбилосся узагальнене, ідеалізоване уявлення про людину. Із послабленням впливу романтизму, балет у другій половині XIX ст. поступово набуває характеру дивертисменту. Навіть музика композиторів Л. Деліба, Е. Лало, Ж. Массне, К. Сен-Санса написана для балетного мистецтва не призупинила цей процес. На початку XX ст. балет перетворився у додаток до оперного спектаклю, дивертисмент мюзик-холів.

Інтерес до балету у Європі відродився під безпосереднім впливом Російських сезонів, що проводилися С. Дягілєвим у Парижі, починаючи з 1908 (перший балетний сезон у 1909). Величезне значення мало знайомство з балетами М. Фокіна, його принципово новим підходом до балетного мистецтва, з декораціями А. Бенуа і Л. Бакста, музикою І. Стравінського; потім виступу трупі Російського балету (1911), що існувала до смерті Дягілєва (1929). У репертуарі трупі поряд з балетами Фокіна були в 1911- 1914 балети В. Ніжинського, а також «Жизель» і «Лебедине озеро». Після першої світової війни і Жовтневої революції характер сезонів змінився. Трупа поповнилася новими артистами. Поруч із С. Лифаром, О. Спесивцевою, В. Немчиною працювали іноземці. На зміну барвистості Бакста, тонкій стилістиці Бенуа прийшов конструктивізм, кубізм П. Пікассо, А. Матіса. Ліричні й романтичні твори Шопена, Шумана, Римського-Корсакова, Стравінського поступилися місцем партитурам французьких композиторів Ф.

Пуленка, Ж. Оріка, Е. Саті. У міру того, як трупa відривалася від Росії, художня політика Дягілєва ставала менш принциповою, репертуар більш еkleктичним. На рубежі XIX і XX століть у різних країнах одночасно відбувалася реформа театру, що проявилася в різних видах і жанрах. М.Рейнгард у Німеччині, К.Крег в Англії, К.Станіславський у Росії стали творцями режисури — мистецтва трактування твору, що виконується. Р.Вагнер вніс зміни в музичне виконання театральних творів, виділивши мистецтво диригента. У багатьох країнах у театральних постановках стали вимагати більшої вірогідності і художньої виразності оформлення спектаклів. Одним із самих яскравих проявів цієї реформи став російський балет початку XX століття, у якому проявились таланти постановників, композиторів, художників, виконавців.

Попередником цієї реформи стала постановка геніальним балетмейстером М.Петіпа балету на музику Чайковського «Спляча красуня» по казці Ш.Перро (1895, Маріїнський театр у Петербурзі). Ініціатором постановки й декоратором став директор імператорських театрів А.Всеволожський, який домігся максимальної виразності й історичної вірогідності у відтворенні епохи Ш.Перро і Людовіка XIV. Після цього спектаклю в створенні балетних вистав стали брати участь найкращі художники. Особливістю балетного театру XIX століття був поділ ігрових (пантомімічних) сцен і танцювальних ансамблів, що, у свою чергу, поділялися на класичні номери, що утворювали гранд-па, і характерні танці. У «Сплячій красуні» уперше намітилася перспектива синтезу всіх компонентів балетного спектаклю, але її повну реалізацію здійснило вже наступне покоління майстрів.

Балети XIX століття були засновані на літературних казках Ш.Перро, А.Гофмана, братів Грім. Балети початку XX століття, як правило, ґрунтувалися на віршах і новелах письменників-романтиків. Вони були більш драматичні; до 1920-х років практично не створювалися балети-комедії. Для цих балетів часто використовувалася написана раніше симфонічна й інструментальна музика.

Завдання для самостійної роботи:

- Опрацювати тему за вказаними питаннями
- Порівняти принципи викладання хореографічного мистецтва балетних шкіл Західної Європи, Росії, України.

Запитання для самоперевірки:

Опрацювати тему , відповівши на тестові завдання:

1. З якими святами пов'язують виникнення давньогрецького театру?
 - а) на честь Діоніса;
 - б) на честь Афіни;
 - в) на честь Аполлона.
2. Які персонажі і жанри були обов'язковими учасниками давньогрецької драми?
 - а) хор і актори;
 - б) хор і драматург;
 - в) балет і актори.
1. Акторами давньогрецької драми були ...?
 - а) тільки жінки;
 - б) тільки чоловіки;
 - в) тільки діти.
2. Найушлюбленішими драматургами давньогрецького театру були ...?
 - а) Аристофан;
 - б) Есхіл, Софокл, Евріпід;
 - в) Софокл.
3. Твори якого комедіографа давньогрецького театру залишаються актуальними і для сучасного суспільства?
 - а) Софокл;
 - б) Ж.Б. Мольєр;
 - в) Аристофан;
4. Який вид розваг призвів до деградації театральної культури у Римі?

- а) камерні театральні вистави;
 - б) гладіаторська бої;
 - в) побутові комічні сценки.
5. Які основні жанри театального мистецтва епохи Середньовіччя ви можете назвати?
- а) фарс;
 - б) містерія і фарс;
 - в) трагедія.
6. Як називався перший професійний європейський театр епохи Відродження?
- а) комедія «Дель-арте»;
 - б) «Глобус»;
 - в) «Гранд-опера».

Питання для обговорення та творчі завдання:

1. Витоки жанру мюзиклу: інтеграція яких видів мистецтва призвела до появи, розвитку і сучасної тематики цього жанру?
2. Проаналізувати сюжетну лінію, принципи інтегрування різних видів мистецтва, значення вокальних і інструментальних сцен, образи-символи у балетній постановці Майкла Флетлі «Король танцю».

Підготуйте доповідь або реферат. Теми рефератів:

1. Музична культура епохи Відродження.
2. Видатні майстри живопису Ренесансу.
3. Література і поезія XVI-XVII ст.
4. Леонардо да Вінчі – митець, науковець, винахідник.
5. Балерина Анна Павлова.
6. Видатний майстер танцю Вацлав Ніжинський.
7. Творче життя Джорджа Баланчіна.

8. Видатний українець Серж Лифар.
9. Мистецтво Марі Рамбер, Марго Фонтейн, Рудольфа Нурієва.

Рекомендована література:

1. Алянський Ю. Л. Азбука театру: 100 маленьких рассказов о театре. – 2-е изд., переработ. и доп. – Л.: Детская литература, 1990. – 159с.
2. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании. – М.: Российская академия образования, 1994.– 224 с.
3. Баженова Л.М. Принципы обучения школьников основам экранной грамотности//Специалист. - 1993. - № 5. С. 6-8.
4. Данченко С. В. Бесіди про театр / Авт. літ. запису, обробки та упоряд. Коваленко О. М. - К.: VIVA VOX: Укртиппроєкт, 1999. - 219с.: іл.
5. Іванова І.Л., Куколь Г.В., Черкашина М.Р. Історія опери: Західна Європа. Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1998.- 384с.

Тема5. Типологія жанрів сучасної екранної продукції.

Тема: Історія кінематографа. Видатні митці сценічного та екранного мистецтва.

Мета: Ознайомитись із історією створення кінематографу, основними жанрами кіно і телемистецтва.

План семінарського заняття№4

1. Розмовні та монологічні жанри.
2. Основна форма існування жанру документального та неігрового кіно.
3. Жанри аналітичної та інформаційної публіцистики.
4. Сценічне мистецтво драматичної постановки.
5. Творчий жанр кінематографу – анімація.
6. Історія створення анімаційних фільмів.
7. Поєднання ігрового та анімаційного жанрів.
8. Комп'ютерні технології сучасної анімації.

Ключові поняття теми:

Жанрова структура сучасної екранної продукції.

Бенефіс - ігровий синтетичний видовищний жанр, пов'язаний з виграшним представленням однієї видатної особистості (наприклад, актора чи політика).

Бесіда - жанр аналітичної публіцистики, діалог чи полілог, іноді з використанням допоміжних кіно чи фотодокументів (коротких сюжетів), як правило без вираженої конфронтації сторін (ефективне спілкування перед екраном без переходу в дискусію). Існує у двох формах — присвячена конкретній актуальній темі, за участю людей, поява яких на екрані здатна залучити аудиторію (ньюсмейкерів). На сучасному ТВ найчастіше буває включена в шоу.

Брифінг - жанр (жанровий різновид) інформаційної публіцистики, що означає відкриту, звичайно деперсоніфіковану передачу офіційної точки зору чи інформації (оригінальної чи суб'єктивно обробленої) органів влади (особисто або уповноваженого представника прес-центру) про значущу подію відкриту ЗМІ через спеціально запрошених журналістів. Може мати закритий характер, не для прямого ефіру.

Бюлетень - форма подачі новин інформації, підібраної тематично, обмеженої заданим обсягом (хронометражем) і з певною жанровою структурою.

Водевіль - ігровий музичний видовищний сценічний і екранний жанр, як правило з перевдяганнями і з переважною рекреаційною функцією.

Виступ (у кадрі) - монолог на актуальну тему. Жанр інформаційної чи аналітичної публіцистики, що створює ефект плюралізму на ТБ. Типові приклади жанру — виступ політичного діяча чи коментатора (оглядача) у зв'язку з подією та її висвітленням, некролог на смерть видатного громадянина, новорічне звертання Президента до народу країни.

Розмовні та монологічні жанри вимагають особливих зусиль для набуття належної їм видовищності. На прикладі тільки усного виступу однієї людини можна

показати достатньо жанрових варіацій (приводиться без коментарю): диатриба — розмова з відсутнім; солилоквіум — розмова із самим собою; симпосіон — застільне слово; плач; заклик; проповідь (лекція, урок); вуличний лемент (прообраз реклами); наказ (постанова, оголошення).

Дискусія - жанр аналітичної публіцистики, найчастіше полілог за участю ведучого і не менше двох носіїв контрастних точок зору на актуальну проблему, одночасна поява яких у кадрі символізує протиріччя. Оскільки дискусія найчастіше транслюється без відеоряду, видовищність залежить від професіоналізму ведучого у виборі учасників, підготовці проблеми, уміння імпровізувати по ходу бесіди. Різновидом дискусії є теледебати. На сучасному ТБ найчастіше буває частиною шоу.

Коментар - жанр аналітичної публіцистики, різновид виступу у кадрі чи закадровий коментар під конкретний відеоряд, у зв'язку з зазначеною подією або проблемою. Транслюється у формі окремої передачі або входить до складу складної сценарної композиції, присвяченій актуальній проблемі.

Кореспонденція - жанр аналітичної публіцистики, на відміну від репортажу чи замітки (сюжету інформації) — суб'єктивно персоніфікований і обов'язково має складову - аналітичний коментар. Існує у двох формах — висвітлення події (швидко застаріває) та аналіз проблеми.

Телешоу - розважальний нейтральний жанр із домінуванням музики і зображення, часто з великою кількістю реклами. Основна якість — видовищність, функція — рекреативна.

Сучасна жанрова структура знаходиться у процесі мало передбачуваних змін. У сценічному мистецтві драматичної постановки, що є первинною по відношенню до екранного, можна виділити жанрові різновиди, які знаходять своє місце на ТБ принаймні як стилі відображення реальності: трагедія, комедія, трансформація останньої у фарс і т.п. Екранний жанр кінокомедії, здавалося, довгий час домінував, принаймні для аудиторії, для якої кінематограф, а згодом і ТБ заповнювали

дозвілля. Однак первинною на сцені була все-таки трагедія з її катарсисом, що займала центральне місце в античній культурі. У наш час трагедія особистості здається прісною і неактуальною для досягнення ефекту катарсису, духовного очищення. Тотальна спрага негативного естетизму викликала до життя специфічні гострі форми: трилер, фільми жахів, іншу низькопробну продукцію.

Запитання для самоперевірки:

Опрацювати тему , відповівши на тестові завдання:

1. Рік народження кінематографа?
 - а) 1765;
 - б) 1932;
 - в) 1895 .
2. Як називалась перша кінокамера?
 - а) кінетограф;
 - б) кіноматограф;
 - в) кінематограф .
3. Перші кінофільми були:...?
 - а) короткометражними документальними;
 - б) мультиплікаційними;
 - в) художніми .
4. Чия творчість та геніальні твори призвели до кардинальних змін в театральному мистецтві кінця XVI – початку XVII століття?
 - а) П. Чайковський;
 - б) О. Дюма;
 - в) В. Шекспір.
5. П'єса у класичному театрі XVII - XVIII століття будується за принципом єдності...?
 - а) часу, місця і сюжету;

- б) часу, місця і балету;
 - в) драматургії і сюжету.
6. Видатним комедіографом класичного театру XVII - XVIII століття є ...?
- а) О. Дюма;
 - б) Ж.Б. Мольєр;
 - в) В. Гюго.
7. Романтичний театр XIX століття впливав на глядача за допомогою ...?
- а) мелодекламації;
 - б) підвищеної уваги по почуттів і переживань;
 - в) традиційним репертуаром.
8. Головною фігурою театру XIX століття стає ...?
- а) драматург;
 - б) актор;
 - в) режисер.
9. Першим театром в Україні з першої половини XVII століття вважається?
- а) вертеп;
 - б) театр «Петрушки»;
 - в) комедія «дель-арте».
10. Вертепна вистава поділялась на дві частини: ...?
- а) першу і другу;
 - б) релігійну і світську;
 - в) комедію і інтермедію.
11. Музичне мистецтво на сеансах німого кіно: ?
- а) мало прикладне значення;
 - б) не використовувалось;
 - в) було неперевершеним.
12. У витоків українського-музично-драматичного театру стояли:
- а) І. Стравінський, С. Прокоф'єв;

б) І.П, Котляревський, Г.Ф. Квітка-Основненко, І.К. Карпенко-Карий, Л.М. Кропивницький;

в) Б. Брехт, КС. Станіславський.

13. Премія «Оскар» вручається щорічно у номінаціях...?

а) кращий актор, режисер, фільм тощо;

б) найбільші прибутки;

в) найпрестижніші події.

Питання для обговорення та творчі завдання:

1. Навести приклади внутрішньо-інтегративних зв'язків у творах сучасних митців.
2. Написати короткий нарис на тему: «Життя коротке – мистецтво вічне»

Підготуйте доповідь або реферат. Теми рефератів:

1. Шедеври програмної музики романтиків.
2. Творчість Ф. Шопена, Р. Шумана, Ф. Шуберта.
3. Світовідчуття Франсуа Рабле.
4. Художники-абстракціоністи Рафаель Баррадас і Сальвадор Далі.

Рекомендована література:

1. Лорка Ф. Г. Об искусстве. –М.:Искусство, 1989. – 232с.
2. Лещенко М.П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на мат-лах Великобританії, Канади, США). Монографія – К.,1997. – 253 с.
3. Плотницька О.В. Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу: Методичні рекомендації до спецкурсу. – Житомир, 2003. –75 с.

Рекомендована література

Основна:

1. Алянський Ю. Л. Азбука театру: 100 маленьких рассказов о театре. – 2-е изд., переработ. и доп. – Л.: Детская литература, 1990. – 159с.
2. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании. – М.: Российская академия образования, 1994.– 224 с.
3. Архангельский С.И. Элементы теории, техника и методика применения учебного кино в средней и высшей школе. – Л., 1963.
4. Баженова Л.М. В мире экранных искусств. Книга для учителей начальных классов, воспитателей, родителей. - Изд-во ВИПК, ВИКИНГ, Ассоциация деятелей кинообразования, 1992. - 71 с.
5. Баженова Л.М. Принципы обучения школьников основам экранной грамотности//Специалист. - 1993. - № 5. С. 6-8.
6. Баженова Л.М. Психологические особенности восприятия фильмов и телевизионных передач младшими школьниками//Начальная школа- 1995.- N 11.- С. 8-11.
7. Бондаренко Е.А. Творческая реабилитация средствами медиакультуры», Омск, 2001.
8. Брейтман А.С. Основы киноискусства. – Хабаровск: Изд-во Дальневосточного гос. ун-та путей сообщения, 1999. – 119 с.
9. Брехт Б. Про мистецтво тетру. – К.: мистецтво, 1977. – 364с.
10. Вайсфельд И. Встречи с X музой: Беседы о киноискусстве. – М.: Просвещение, 1981. –223с.
11. Вопросы музыкальной педагогики, - М.:Музыка, Выпуск 6, 1985. -72с.
12. Голубовская Н. Й. О музыкальном исполнительстве. – М.: Музыка, 1995. –
13. Захарова Е.А. Интегрированная программа экранных искусств для I-VIII классов гуманитарных школ, гимназий, лицеев (с элементами истории культуры, СМК, эстетики)//Система аудиовизуального образования учащихся средней

- школы/Сост. А.В.Каменец, Е.А.Захарова. - М.: Глав. Информационно-вычислительный центр Министерства культуры РФ, НИИ художественного воспитания Российской Академии образования, 1992. - С. 16-28.
- 14.Иоффе А.И. Введение в книговедение: Учебное пособие. - М.: МГИК, 1986.
- 15.Іванова І.Л., Куколь Г.В., Черкашина М.Р. Історія опери: Західна Європа. Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1998.- 384с.
- 16.Історія українського радянського кіно. Т.1. 1917-1930 роки. – К.: Наукова думка, 1987. - 125с.
- 17.Історія українського радянського кіно. Т.2. 1930-1945 роки. – К.: Наукова думка, 1987. - 247с.
- 18.История советского драматического театра в 6 томах. - Т.1. – М.: Наука, 1966. – 407с.
- 19.Каруна И.А. Британский опыт в области медиаобразования: опыт, проблемы, инновации//Искусство и образование. – 2003. - № 2. – С. 66- 79.
- 20.Киреева Е.В, История костюма. Европейский костюм от античности до XX века. Уч. Пособие для сред. театр. учеб. заведений. Изд. 2-е, спр., - М.: Просвещение, 1976. – 174с.

Додаткова:

1. Актуальні культурно-мистецькі проблеми. Організаційний аспект: Зб. наук. пр. /Київ. держ. ін-т театр. мистецтва ім. І. К. Карпенка-Карого. Каф. організації театр. справи; [Редкол.: Безгін І. Д. (голова) та ін.]. - К.: [ІВЦ Символ-Т], 2001. - 253 с.:
2. Барабан Л. Відлуння: Невідомі сторінки українського театру за рубежом: [Про поширення українського сценічного мистецтва за рубежом] // Слово Просвіти. - 2002. - 26 квіт. - 9 трав. - С.25.
3. Барабан Л. І чужому научайтесь, і свого не цурайтесь: [Про театр і драматургію України початку XX ст.] // Культура і життя. - 2002. - № 13. - С.2 - 3.

4. Безгін О. І. Система управління театральною справою: Історія орг. форм (20-30-ті рр. ХХ ст.). - К.: ВВП "Компас", 2003. - 167 с.
5. Бердичевская М. С банков по нитке: Финансовая поддержка украинских театров со стороны банков выгодна как меценатам, так и их подопечным: [Альянс Альфа-Банка і Національного театру імені Л. Українки] // Корреспондент. - 2003. - № 6. - С.44-45. - (Меценаты театров)
6. Веселовская А. Театр понарошку и взаправду: [Театральные постановки в киевских театрах] // Киев. телеграфъ. - 2002. - № 11. - С.27.
7. Граник Г. Г. Драматурги, драматургия, театр /Граник Г. Г., Концевая Л. А. - М.: Владос Пресс, 2001. - 314, [1] с.
8. Гуменюк В. Леся Українка і театр // Дивослово. - 2003. - №2. - С.14-17.
9. Данченко С. В. Бесіди про театр / [Авт. літ. запису, обробки та упоряд. Коваленко О. М.]. - К.: [VIVA VOX: Укртиппроєкт], 1999. - 219с.: іл.
10. Дорошенко І. Без державної підтримки український театр не виживе // Хрещатик. - 2002. - 27 берез. - С.14.
11. Єрмакова Н. Служба, діяння, таїнство: [Сучасне українське театрознавство] // Укр. театр. - 2001. - № 3. - С.31.
12. Западно-европейский театр от эпохи Возрождения до рубежа XIX - XX вв.: Очерки / [Давыдова М. Ю., Егошина О. В., Островский С. М. и др.; Отв. ред. М. Ю. Давыдова; Рос. гос. гуманитар. ун-т. Ист.- филол. фак.]. - М., 2001. - 435, [1] с.: ил.
13. Зингерман Б. И. Театр Чехова и его мировое значение. - 2-е изд., доп. - М.: РИК Русанова, 2001. - 429, [2] с.
14. Клековкін О. Історія помпи: Досьє жанру: [Історія театру (стародавній театр)] // Укр. театр. - 2003. - № 3. - С.13 - 16, 27 - 30.

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe

2. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://pidruchniki.ws/>.

3. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: б. www.dnrb.gov.ua.

4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ (РЕФЕРАТИВ)

1. Театр як синтез мистецтв – літератури, музики, хореографії, образотворчого мистецтва
2. Театральні сюжети в образотворчому мистецтві
3. Театр і кіно. Втілення одного сюжету в кінофільмі (мультиплікаційному фільмі) та на театральній сцені
4. Театральна споруда. Архітектура театральних споруд. Сцена та її облаштування. Видатні театральні споруди світу
5. Храмові містерії Єгипту
6. Театральне мистецтво Індії: синтез – музики, пластики, слова
7. Театральне мистецтво Китаю
8. Театр Японії: Кабуки і Но
9. Лялькові театри Сходу
10. Театр Італії: італійська комедія дель арте
11. Театр Петрушки
12. Кріпосний театр
13. О.Островський – творець реалістичного театру
14. Поняття про систему Станіславського та її значення для світового театру
15. М.Єрмолова і традиції Малого театру. Єрмолова – «героїчна симфонія російського театру»
16. Пошуки нових форм: В.Мейерхольд – творець театральної біомеханіки
17. Пошуки нових форм: Творчість Є Вахтангова
18. Шкільний театр в контексті мистецтва українського бароко
19. Інтермедії як початок жанру комедії
20. Вертеп. Драматургія вертепного дійства. Вертепна скриня
21. Театрально-громадська творчість І.Котляревського
22. Експериментаторський дух ХХ століття. Традиції і новаторство
23. Визначні явища сучасності в образотворчому мистецтві, що є співзвучними театральним пошукам
24. Леся Курбас - новатор театрального мистецтва, основоположник сучасного українського театру
25. Українські театри сьогодення
26. Непересічне значення творчості П.Вірського
27. Театр для дітей у ХХ – поч. ХХІ ст. як характерне явище епохи

28. Український театр у палітрі художньої культури: видатні явища в образотворчому мистецтві, кіно
29. Визначте загальні принципи шкільної драми
30. Обґрунтуйте думку Драгоманова про виникнення театру
31. Вертепи – мандрівні театри маріонеток у XVII-XVIII ст.
32. Створення українського аматорського театру
33. «Totus mundus agit hystrionem». Розкрийте зміст цього речення
34. Опера – вид синтетичного мистецтва
35. Ріхард Вагнер – творець опери-драми, в якій здійснив синтез філософсько-поетичного і музичного начал
36. Позначте видатних драматичних режисерів М. Кропивницького та М. Старицького та їх вклад у розвиток українського національного театру
37. Естетика народного реалістичного українського музично-драматичного театру
38. Музичний театр в Україні як самостійне мистецьке явище і феномен національної художньої культури
39. В.А. Моцарт – великий австрійський оперний композитор
40. Проаналізуйте вплив С. Дягілева на формування всього балетного мистецтва ХХ століття
41. Дайте визначення плеяді обдарованих танцівників і хореографів – В. Ніжинського, Л. М'ясіна, М. Фокіна, С. Лифаря, Дж. Баланчина
42. Побудуйте «композицію» театру Ла Скала, Гранд Опера, Пекінської опери та ін. видатних театрів світу
43. Позначте співробітництво С. Дягілева з відомими композиторами тих років – Р. Штраусом, Э. Сати, М. Равелем, С. Прокоф'євим, К. Дебюссі, – і особливо з відкритим їм І. Стравінським
44. Велика російська балерина Анна Павлова
45. Велика російська балерина Майя Плісецька
46. Охарактеризуйте здатність кіномистецтва управляти свідомістю, почуттями, поведінкою публіки
47. Прокоментуйте думку С. Ейзенштейна: «Розважальне кіно не представляє інтересу». Яке Ваше ставлення до розважального кіно?
48. У чому, на Ваш погляд, заключається мета кіномистецтва
49. Охарактеризуйте можливості взаємозв'язків образотворчого, музичного та екранного мистецтва в розвитку навичок сприйняття, аналізу, інтерпретації творів кіно, театру, живопису

50. Наведіть і обґрунтуйте приклади використання екранізації музичного твору в розвитку емоційних і інтелектуальних здібностей особистості
51. Розкрийте взаємозв'язки мистецтв, які при аналізі творів кіно, телебачення, відео відкриває учням шлях до осмислення філософських, моральних, естетичних проблем.
52. Вибір особистих цінностей – головне завдання юності
53. Розкрийте роль телебачення у формуванні ціннісних орієнтацій підлітка
54. Видатні кіностудії світу (за вибором)
55. Видатні режисери та актори світового кіно (за вибором)
56. Значення інформаційного змісту телевізійних програм для формування духовних інтересів молодших школярів
57. Кіномистецтво як вид екранних видів мистецтв. Основні етапи розвитку кіномистецтва
58. Художні засоби в кіномистецтві
59. Авторське кіно
60. Жанрово-стильова специфіка кіномистецтва (художнє, документальне, мультиплікаційне, науково-популярне кіно)
61. Палітра телебачення (художнє, інформаційне, науково-популярне, навчальне)

Додаток Ж

Коротка характеристика напрямів та мистецьких течій

КЛАСИЦИЗМ – напрям у мистецтві і літературі XVII - початку XIX ст. Для нього характерні: раціоналізм, нормативність творчості, тяжіння до завершених, гармонійних форм, до монументальності, чіткості і шляхетної простоти стилю, врівноваженість композиції. Одночасно йому властиві елементи схематизації, формалізації, відсторонена ідеалізація.

Принципи класицизму стверджуються в усіх видах мистецтва. Основна тема класицизму – проблема співвідношення частини і цілого, що відображається як у формотворенні, так і в головних естетичних ідеалах.

На думку теоретиків класицизму, об'єктивно властива світу краса – симетрія, пропорція, міра, гармонія тощо – повинні відтворюватися в мистецтві в досконалому вигляді, за античними взірцями.

На перше місце в системі мистецтв висувається драматургія та театр. Образотворче мистецтво відзначається логічно розгорнутим сюжетом, якістю, врівноваженістю композиції, провідною роллю планового, узагальненого малюнка. Фігури людей художники вводять в театральні, історичні сцени в античному стилі (живописці К.Лоррен, Н.Пуссен, А.Лосенко).

ПУРИЗМ – напрямок в образотворчому мистецтві, який існував у 1918-1920 роках у Франції. Його представники – А.Озанфан, Ле Корбюзьє.

Пуризм підкреслює принципи простоти і відзначається абстрактністю, силуетністю і контурністю зображень, примітивізмом. Це відродження класицизму в сучасному вигляді. Забезпечує надмірну орнаментальність. У малюнку – це лінійне зображення, без тіней.

РОМАНТИЗМ – ідейний художній рух в європейській культурі, що охопив всі види мистецтва і науку. Розквіт його припадає на кінець XVIII - початок XIX ст.

Романтизм розглядає мистецтво, як сферу розкріпачення різноманітних здібностей особистості, її вільної невимушеної самореалізації. Романтизм є антиподом класицизму. Трепетне ставлення до дійсності у всій її різноманітності робить його попередником реалізму.

Романтизм, як і класицизм, використовує сюжети минулого, але переважно середньовіччя. Пейзажисти вибирають похмурі мотиви: руїни, лісовий млин, болото тощо. Однак, поряд з цим, смакує атмосфера карнавальної вільності, жага до гротескного перебільшення та ігрової невимушеності арабески. У їх творах відчувається тяга до казки та повір'я. Поєднати все це, на думку романтиків, може лише поезія в її найвищому смислі. Поступово адаптували естетичний спадок романтизму музика, живопис, театр, відчуючи його вплив до середини ХХ ст.

Художники, зображаючи людей, відбирають сюжети з вітчизняної історії (Е.Делакруа, Ф.Рунге, К.Фрідріх, Т.Жеріко, К.Брюлов, І.Айвазовський, І.Сошенко).

РЕАЛІЗМ – творчий принцип, на основі якого характери та обставини в художніх творах пояснюються з соціально-історичного боку. Реалізм виник як послідовник-опонент романтизму. В мистецтвознавстві продовжуються суперечки щодо часових меж реалізму. Одні теоретики розповсюджують це поняття на мистецтво Відродження, XVII ст., Просвітництво. Інші пов'язують його з початком критичного реалізму XIX ст., в якому художнє пізнання характеру пов'язане з історичним часом, з відображенням його соціальних проблем. Більшість мистецтвознавців визнають наявність реалізму в образотворчому мистецтві XVII–XVIII ст. (творчість Х.Рембрандта, У.Хогарта та ін.), інколи попередніх століть.

Головною ознакою його є усвідомлення соціального характеру людини, в якій художник свідомо втілює тривоги та радощі свого неповторного часу і

виражає відповідний настрій. Можна вважати, що реалізм завоював міцні позиції в ХІХ ст.

Отже, художник-реаліст, відкидаючи зайве, відображає сутність так, як він її бачить (передвижники М.Ге, В.Серов, І.Рєпін, М.Ярошенко, М.Шишкін, І.Левітан та ін.).

Реалізм, який деталізує особливості національної культури, властиві певній місцевості, певним регіонам (наприклад, своєрідні особливості різних регіонів України, які можуть проявлятися, підкреслюватися художниками, зокрема в зображенні натюрморту, пейзажу, портрета тощо). Особливо яскраво цей напрям проявляється у творах декоративного мистецтва (майстри Опішні, Костова, Палеха, Косова, Петриківки).

НАТУРАЛІЗМ – це перебільшений реалізм. Художник однаковою мірою відображає як основні, так і випадкові деталі, намагаючись якнайбільше наблизити зображення до дійсності.

У відповідності до естетики натуралізму факти, події, що подаються у творі, не повинні спотворюватися і перекручуватися через використання художньої уяви. Уява, вважають прихильники натуралізму, відводить за межі дійсності. Натуралізм прагне подолати умовність мистецтва і намагається перетворити художній твір у точну копію факту. Прагнучи до максимальної об'єктивності, художник-натураліст відсторонюється від естетичної і моральної оцінки героїв і перетворює твір мистецтва на фотокартку, яка зберігає всі подробиці і деталі. Натуралізм приводить до гіпертрофії об'єкта, багатослів'я.

Натуралістичні тенденції виявляються в тих випадках, коли в художніх творах надміру відкрито зображаються фізіологічні відправлення, сцени насилля, жорстокості або коли художнє зображення не супроводжується естетичною оцінкою фактів життя.

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО – прикрашений реалізм зі штучним компонуванням. Тією чи іншою мірою декоративність проявляється в усіх видах

просторово-часових мистецтв, а в декоративно-прикладному мистецтві слугує формою вираження змісту в художньому образі.

Первинного генетичного смислу декоративність набуває в орнаменті, в основі якого лежить предметна форма, яка поступово перетворюється в символ, а той, своєю чергою, в декоративний мотив (коло сонця, лінія хвилі, квітка, птах тощо). Декоративність набуває істинного значення в процесі синтезу мистецтв. Декоративність виступає як внутрішня, яка властива конструкції, формі, та як зовнішня–додаткова прикраса (ювелірне мистецтво).

Якість декоративності вимагає особливих прийомів і типу художньо-образного мислення, міфо-поетичного ставлення до дійсності. Ігнорування цього, не дотримання таких прийомів приводить до декоративізму.

ІМПРЕСІОНІЗМ – напрямок в образотворчому мистецтві, музиці, літературі. Цей напрямок склався у французькому живопису 60—70 років XIX ст. (назва виникла після виставки, на якій експонувалася робота К. Моне «Враження. Сонце, що сходить»). Умовності офіційного салонного мистецтва імпресіоністи протиставили святкову красу повсякденної дійсності. В улюблених жанрах (пейзаж, портрет, багатофігурна композиція) імпресіоністи намагалися передати красу світу, мимовільні враження про нього. Цінуючи значення неупередженого погляду, вони зображали життя, що наповнене істинною поезією, в якому людина знаходиться в єдності з навколишнім, що постійно змінюється і вражає багатством та полиском чистих, яскравих фарб.

Імпресіоністи, розробляючи традиції пленерного живопису, намагалися передати рух світла в повітряному просторі, який поєднуючи все зображення, створював єдине середовище. Вдивляючись у навколишній світ, висвітлюючи колорит, використовуючи різноманітні техніки (цяткові мазки, кольорові тіні, поділ кольорів на додаткові, що поєднуються лише в оці глядача під час сприймання), вони змогли передати непостійність і тимчасовість оптичного враження, підсилюючи це мерехтінням і нерівністю поверхні самого полотна,

«змазаністю», нечіткістю контурів і фрагментарністю композиції (принцип «кадра»).

У малюнку—це вихор штрихів, без чітких ліній, що обмежують предмет (К. Моне, Е. Мане, К. Піссарро, А. Сіслей, Е. Дега, І. Грабар, О. Мурашко, М. Бурачек).

ПУАНТИЛІЗМ – різновид імпресіонізму. Пуантилісти пишуть свої полотна виключно за допомогою дрібних кольорових цяток. Вони домагаються відчуття особливого освітлення, що виникає під час погляду на полотно здалеку (Ж. Сера, П. Сіньяк, К. Піссарро).

ЕКСПРЕСІОНІЗМ – вираження схвильованого внутрішнього світу митця, стану його душі. Почуття передаються переважно за допомогою фарб. Кольори на полотнах експресіоністів відповідають не стільки побаченому, скільки відчутному. Експресіонізм, в полеміці з натуралізмом, імпресіонізмом наголошував, що метою мистецтва є не зображення дійсності, а «вираження» її суті.

Художникам, які називали себе експресіоністами, світ вбачався в неспокійному русі, в неусвідомлено-хаотичному зіткненні сил, ворожих «природній» людині.

Погляд на світ, продиктований дійсністю ХХ ст., визначив стилістику експресіонізму, його принципову відмову від гармонійної чіткості форм, тяжіння до абстрактного узагальнення, нестриману експресію, напруженість художньої інтонації, спрямування до свідомої деформації дійсності в творах мистецтва.

Експресіонізм виявився в різних видах мистецтва. В образотворчому мистецтві—у графіці. Для експресіонізму характерні зламані лінії, контрастність кольору, деформованість простору. Представники експресіонізму: художники О. Кокошка, Е. Нольде, П. Клеє, Е. Кірхнер, М. Бекман.

Загострено-контрастне бачення світу, властиве експресіоністам, характерне і для багатьох художників ХХ ст.

ФОВІЗМ – напрямок у живопису початку ХХ ст. Таку назву група художників отримала від критиків (від фр.– дикі). Фовізм не мав чітко вираженої програми, маніфесту чи власної теорії. Його учасників поєднувало прагнення до створення художніх образів виключно за допомогою яскравого відкритого кольору. Наслідуючи імпресіоністів, вони прагнули до максимального використання колористичних можливостей живопису.

Природа, пейзаж слугували фовістам не стільки об'єктом зображення, скільки приводом для створення експресивних кольорово-напружених симфоній, що своєрідно відображають побачену художником дійсність. Основні кольорові співвідношення і мотиви фовісти брали з природи, але максимально підсилювали і загострювали їх (А. Матісс, А. Дерен, Р. Дюфі, А. Марке, М. Вламінк).

Підвищена світлотність, виразність кольору, організація художнього простору лише за допомогою кольору, відсутність традиційного світлотіньового моделювання, прагнення гармонізації виразних і декоративних властивостей кольору в єдиній композиції – такі характерні риси фовізму. Від нього лише крок до абстракціонізму. Виразні можливості кольору, виявлені фовістами, використовувалися багатьма живописцями ХХ ст.

КУБІЗМ – напрямок в образотворчому мистецтві ХХ ст., що зародився у Франції. Його теоретиками були живописці Ж. Мецжене, А. Глез і поет Аполінер. Цей напрямок значно вплинув на розвиток авангардного мистецтва ХХ ст. (архітектура, прикладне мистецтво).

Початком кубізму вважають появу полотна П. Пікассо «Аваньйонські дівичі», в якому він відмовляється від сюжетного підходу до живопису. П. Пікассо обмежується обробкою формально-змістових завдань, переважно в жанрі натюрморту.

Для кубізму міська тематика зіграла ту ж роль, що і природа для імпресіонізму.

Майстри кубізму П. Пікасо, Ж. Брак, Х. Гріс, М. Люшан відмовилися від тривимірної перспективи, від передачі атмосфери і світла. Вони розробили нові форми поглибленої багатовимірної перспективи. Ця перспектива дозволяє представити об'єкт у вигляді множини площин, які перетинаються і напівпросвічуються, зосереджуючись вздовж вертикальних, горизонтальних та діагональних осей. Об'єкт зображається одночасно з декількох сторін як комбінація геометричних форм, завдяки чому глядач може бачити, наприклад, і фасад зображеного будинку і його бокові частини. Отже, на полотнах кубісти відображають як зовнішній вид об'єкта, так і свої знання про нього. Прихильники кубізму наголошували конструктивну схожість усіх предметів, їх взаємодію і взаємозв'язок.

Кубісти вводили у свої полотна предмети побуту, гудзики, трамвайні квитки, шматки шпалери, газети, клейонку тощо. Цим самим вони узаконювали колаж у вигляді художнього засобу.

Кубізм вплинув на техніку футуризму, супрематизму, пуризму.

ФУТУРИЗМ – авангардна течія в європейському мистецтві 1910-20 рр. Зародився в Італії. У творчій практиці італійських живописців У. Боччоні, Дж. Северіні, К. Карро та ін. Проявилася тенденція зробити предметом мистецтва динамізм. Заперечення традиційної культури, її художніх цінностей, культ техніки, урбанізація набували в італійських футуристів антигуманістичного характеру. Живопис футуристів – це хаотичні комбінації площин та ліній, дисгармонія кольору і форми.

Заперечення гармонії як принципу мистецтва характерне для футуристичної культури, людина нерідко трактується футуристами подібно до машини. Вимога «відкрити фігуру ніби вікно», намагання передати

світопроникність і взаємопроникнення об'ємів приводить до модерністської деформації.

Художники, розкладаючи предмети на окремі зображення, намагалися викликати враження руху.

ОРФІЗМ – художній напрямок, який виник напередодні першої світової війни. Полотна орфістів виглядають як жмути, пучки яскравих веселок і викликають враження музики і ритму (Р. Делоне, Ф. Купка).

ПРИМІТИВІЗМ – імітує малюнки нецивілізованих племен або дитячі малюнки. Роботи примітивістів характеризуються неправильною перспективою, плоскім зображенням предметів.

До них належать «наївні митці», які ніколи не вчилися малювати або писати полотна, але, попри все, відчули потребу відобразити свої почуття і спогади в чуттєвих творах. Їхні полотна приваблюють сильними почуттями, щирістю, не дивлячись на дитячу невмілість у техніці (А. Руссо, А. Мозес, Н. Шросманашвілі, М. Приймаченко).

СЮРРЕАЛІЗМ – понад реалізм, напрямок в мистецтві, що виник в 20-х роках у Франції. Він опирається на філософію інтуїтивізму, східні містично-релігійні вчення, на фрейдизм. Багато положень теоретиків сюрреалізму близькі до ідей дзен-буддизму. Зародившись у середовищі літераторів, сюрреалізм отримав найбільше поширення в живопису (С. Далі, Ж. Міро, І. Тангі, Ж. Арп, М. Ернст, А. Маєсон, Р. Магрітт).

Сюрреалісти закликали до звільнення людського «Я» від тенет матеріалізму, логіки розуму, моралі, традиційної естетики. На думку прихильників сюрреалізму, справжня істина буття захована в сферах підсвідомого і мистецтво покликане вивести її звідти через відображення в художніх творах. Художник повинен опиратися на будь-який досвід підсвідомого вираження духу - сновидіння, галюцінації, марення, спогади немовлячого віку, містичні бачення тощо. «За допомогою ліній, площин, форми, кольору він (художник) повинен

намагатися проникнути по той бік людського, досягнути нескінченного і вічного» (Ж. Арп).

Сюрреалісти закликають до максимального загострення прийомів алогічності, парадоксальності, несподіваності, на поєднанні неусвідомленого. Саме завдяки цьому виникає особлива ірреальна художня атмосфера, властива лише творам сюрреалізму.

КОНСТРУКТИВІЗМ – напрямок в мистецтві, що висуває на передній план конструктивно-технічний бік художньої творчості. Для конструктивізму властиве намагання реалізувати в художній творчості вимоги конструктивної цільовідповідності, раціональності, функціональної виправданості економії. Тією чи іншою мірою ідеї конструктивізму отримали відображення у всіх видах мистецтва (К. Малевич, О. Родченко, Л. Лисицький, в живопису театру В. Мейєрхольда). Однак, перспективними вони виявилися лише в прикладному мистецтві, архітектурі, оскільки вимоги конструктивності та функціональності співпадали з тенденцією розвитку цих видів мистецтва.

Щодо музики, літератури, образотворчого мистецтва заклики конструктивізму виявилися нездійсненими. Конструктивісти відхиляють малюнок і живопис, вони працюють безпосередньо з матеріалами. їхній девіз: «між мистецтвом і винаходом немає меж». Конструктивізм—це впровадження кубізму в архітектурі.

СИМВОЛІЗМ—художня течія і художньо-естетична течія кінця XIX—поч. XX ст. Зародившись у Франції як літературний напрямок у 60-ті роки, пізніше символізм, охоплюючи театр, живопис, музику, переріс у художнє явище.

В естетиці символізму акцентується дуалізм реального й ідеального (таємного), протиставлення соціального й особистісного. Виходячи з того, що всяке мистецтво символічне, основною проблемою естетики символісти вважали проблему символу, адже символ пов'язує емпіричне земне з іншим світом, з глибинами душі, духа, з вічним.

У художній творчості символісти за головне вважали підсвідоме інтуїтивне і зверталися до ідей романтиків. У творах символістів предметно-реальна символіка переплітається з імпресіоністичними прийомами. Творчий метод символізму з його асоціативністю, алегоричністю, особливими значеннями контексту сприяв оновленню художньої свідомості. Провідну роль у пізнанні і художній творчості символізм відводить інтуїції. Символізм найбільше вплинув на сюрреалізм і експресіонізм (П. Гоген, М. Чюрльоніс, М. Врубель).

АБСТРАКТНЕ МИСТЕЦТВО – напрямок в мистецтві ХХ ст. Творчий напрямок абстрактного мистецтва, перш за все живопису, що відмовився від зображення реальної дійсності. Абстрактні полотна відображають речі, які ми не бачимо, наприклад, подих вітру, рівновагу світу або будь-яке висловлене почуття, думку. За допомогою особливих прийомів художники переносять їх на полотно. Таким чином, не конкретне стає конкретним. Естетичне кредо абстракціоністів висловив В. Кандінський у праці «О духовном в искусстве» (1910).

Існує дві гілки абстрактного мистецтва: 1) прагне до гармонізації безформених кольорів та їх поєднань. Цей напрямок акцентує самостійну виразність кольору, його колористичне багатство, музикальні асоціації кольорових поєднань. За допомогою цього абстракціоністи намагалися виразити деякі глибинні «істини буття», вічні «духовні сутності», рух «космічних сил», а також ліризм і драматизм людських переживань, тобто переносили в живопис функції музики; 2) засновникам другої гілки абстрактного мистецтва вважаються П. Сезан та кубісти. Для нього характерне створення нових типів простору шляхом поєднання різноманітних геометричних форм, кольорових площин, прямих і ламаних ліній. Ця гілка мала цілий ряд розгалужень (районізм М. Ларіонова, супрематизм К. Малевича, П. Модріана).

Нове покоління абстракціоністів (Дж. Поллак. Де Кунінг) перейняло від сюрреалізму принцип «психічного автоматизму». У Дж. Поллака акцент

переноситься із художнього твору на сам художній акт, процес створення, звідси «живопис–дія».

Власне абстракціоністські знахідки в галузі гармонізації кольору і форм активно використовуються і сьогодні художниками самих різних напрямків, а також в дизайні, мистецтві оформлення, театрі тощо.

ДАДАЇЗМ –модерністський напрямок у мистецтві. Цією назвою дадаїзм завдячує румунському поетові Т. Тцарі, який випадково знайшов слово «дада»– «конячка» у французькому словнику. Перейнявши у кубістів техніку колажа, у футуристів –жагу до маніфестів та епатажних публічних дій, у абстракціоністів – спонтанність творчості, дадаїсти у своїх напівтеатралізованих виступах намагалися зламати усталену уяву про мистецтво, його види і жанри. В художній творчості дадаїсти покладалися на випадкові процеси, психічний автоматизм дій, на симультанну імпровізовану колективну декламацію, фотомонтаж. Була розроблена техніка використання цих прийомів.

М.Люшан, намагаючись порушити традиційні естетичні цінності, зламати межі між життям і мистецтвом, теоретично обґрунтував і намагався практично ввести в художню культуру так звану реді-мейд–«річ промислового виробництва». На виставках він експонував велосипедну раму тощо. У 1922 році дадаїзм влився в сюрреалізм, а пізніше вплинув на зародження таких течій як, хеппенінг, бо-ді-арт, поп-арт, концептуальне мистецтво (представники: М. Люшан, Ж. Арп, М. Ернст, Ф. Пікабія).

ПОП-АРТ –течія модернізму, що виникла в США в 50-ті роки. У живописі та скульптурі поп-арт претендував на те, щоб замінити абстракціонізм «новим реалізмом». Повторюючи прийоми дадаїзму, представники поп-арту використовували в своїх композиціях реальні побутові предмети (бляшанки, старі речі, частини автомобіля тощо), а також їх механістичні копії (фотокартки, муляжі, репродукції, вирізки з коміксів, ілюстрованих журналів), естетизуючи, вводячи в ранг мистецтва випадкові їх поєднання. Предметні композиції і

колажі в стилі поп-арт базуються або на умовному абстрагуванні цих формальних якостей, або ж на їх контрапунктвному (поліфонічному, багатозвучному) співставленні із змістом речі (Р. Гамільтон).

ОП-АРТ – течія в європейському мистецтві й американському живопису та графіці 40-60 років ХХ ст., неоавангардистський різновид абстрактного мистецтва. Твори представників оп-арту базуються на різних візуальних ефектах, оптичних ілюзіях, коли через підбір кольору і форми вдається створити на площині враження віддалення або ж наближення плинів, динаміки абстрактного простору. В якості матеріалу художники використовують спеціально сконструйовані джерела світла (набори оптичного скла, люстерка, металеві пластинки). Досить часто ці конструкції демонструються в русі. Мистецтво оп-арту базується на подразненні зорового нерву суперечливими формами та ритмом площин і ліній.

Досвід художників оп-арту досить швидко стали застосовувати в освітленні реклами, атракціонах тощо. Також він вплинув на розвиток прикладного мистецтва, художнього конструювання (В. Вазареллі, Б.Райлі).

КІНЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО –напрямок авангардизму, що використовує естетичні можливості руху реальних конструкцій, машин, ілюзійних зображень, оптичних ефектів, що здійснюють засобами кінематографу, телебачення, лазерного проміння, неонових або електричних освітлень.

Перші спроби використати рух в образотворчому мистецтві зустрічаються у футуризмі, конструктивізмі, дадаїзмі, сюрреалізмі. А.Колдер запропонував мобілі, різні конструкції, де джерелом руху є енергія вітру, води, сонця, повітря електрики. Поєднуючи виразні можливості архітектури, скульптури, графіки, живопису, кіномистецтва, кінетизм використовує ігрову функцію естетичного ставлення. Взагалі визначено два види естетичних реакцій глядачів на кінетичне мистецтво: розслаблююча, заспокійлива та стимулююча, збудлива.

У живописі – це роботи, що викликають в очах деякий ритмічний рух завдяки чергуванню чорного та білого кольорів. Виникає враження руху, іскристості. Інший різновид кінетизму –композиції, які під час огляду з різних боків постають для зору під різними кутами (За матеріалами журналу «Мистецтво та освіта» № 4 за 1998 р.)

Методичне видання

Основи хореографічного, сценічного та екранного мистецтва:

Інструктивно-методичні матеріали до практичних/семінарських занять з
навчальної дисципліни